

СИСТЕМИ ОБМІНУ КРЕДИТНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В УКРАЇНІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ОЛІЙНИК О. О.

УДК 336.77

Олійник О. О. Системи обміну кредитною інформацією в Україні: стан і перспективи розвитку

Системи обміну кредитною інформацією мають сильний вплив на розвиток кредитного ринку, зокрема, забезпечується повна інформація про позичальника, що дозволяє більш точно оцінити його здатність повернути кредит, зменшуються затрати на пошук інформації про позичальника і тим самим здешевлюється плата за кредит, підвищується платіжна дисципліна позичальника, знижується загроза перекредитування позичальника, демонополізується інформація на кредитному ринку, що робить конкуренцію більш досконалою. В Україні існують як державні, так і приватні системи обміну кредитною інформацією, які працюють не так давно і не набули значного розвитку через неусвідомлення кредитними установами переваг функціонування таких систем та небажання великих кредиторів ділитися своєю інформацією. З боку держави доцільним є ініціювання популяризації участі кредитних установ у бюро кредитних історій, а також запровадження законодавчих ініціатив щодо обов'язковості передачі інформації кредитних установ до кредитних бюро.

Ключові слова: обмін інформацією, кредитний ринок, кредитна історія, кредитне бюро.

Табл.: 2. **Бібл.:** 12.

Олійник Олена Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Національний університет біоресурсів і природокористування України (вул. Героїв Оборони, 15., Київ, 03041, Україна)

E-mail: olenaolol@ukr.net

УДК 336.77

Олейник Е. А. Системы обмена кредитной информацией в Украине: состояние и перспективы развития

Системы обмена кредитной информацией имеют сильное влияние на развитие кредитного рынка, в частности, обеспечивается полная информация о заемщике, что позволяет более точно оценить его способность вернуть кредит, уменьшаются затраты на поиск информации о заемщике и тем самым удешевляется плата за кредит, повышается платежная дисциплина заемщика, снижается угроза перекредитования заемщика, демонополитизируется информация на кредитном рынке, что делает конкуренцию более совершенной. В Украине существуют как государственные, так и частные системы обмена кредитной информацией, которые работают не так давно и не получили значительного развития из-за неосознания кредитными учреждениями преимуществ функционирования таких систем и нежелания крупных кредиторов делиться своей информацией. Со стороны государства целесообразно инициировать популяризацию участия кредитных учреждений в бюро кредитных историй, а также внедрение законодательных инициатив относительно обязательности передачи информации кредитных учреждений в кредитные бюро.

Ключевые слова: обмен информацией, кредитный рынок, кредитная история, кредитное бюро.

Табл.: 2. **Библ.:** 12.

Олейник Елена Александровна – кандидат экономических наук, доцент, докторант, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (ул. Героев Оборони, 15., Киев, 03041, Украина)

E-mail: olenaolol@ukr.net

UDC 336.77

Oleynik Y. A. Systems of Credit Information Exchange in Ukraine: State and Prospects of Development

Systems of credit information exchange have strong influence upon development of the credit market, in particular, complete information about a borrower is provided, which allows more accurate assessment of the borrower's capability to payback the credit, reduction of costs on search for information about the borrower and reduction of payment for the credit, increase of payment discipline of the borrower, reduction of the threat of over-crediting the borrower, demonopolisation of information in the credit market, which makes competition more perfect. There are both state and private systems of exchange of credit information in Ukraine, which started to operate recently and have not acquired significant development yet due to the fact that credit institutions do not realise yet advantages of such systems and absence of desire of major creditors to share this information. It is expedient for the state to initiate popularisation of participation of credit institutions in the bureau of credit history and also introduction of legislative initiatives with respect to mandatory nature of transfer of information of credit establishments into the credit bureaus.

Key words: information exchange, credit market, credit history, credit bureau.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 12.

Oleynik Yelena A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (vul. Geroyiv Oborony, 15., Kyiv, 03041, Ukraine)

E-mail: olenaolol@ukr.net

На всіх етапах розвитку кредитного ринку перед комерційними банками, як основними його учасниками, стоїть завдання мінімізації кредитних ризиків, яке досягається за рахунок використання спеціальних фінансових інструментів. Світовий досвід показує, що ефективним інструментом зниження ризиків за кредитними операціями є обмін інформацією щодо платоспроможності позичальників.

Успішність проведення оцінки платоспроможності, у першу чергу, залежить від повноти даних про потенційного позичальника, але не завжди ці дані є у вільному доступі. Саме від ступеня доступності кредитора

до повної інформації щодо потенційного позичальника залежить, чи буде він наражатися на «несприятливий відбір» або «моральний ризик». Несприятливий відбір виникає, коли певна інформація про характеристики позичальників залишається прихованою для кредитора (прихована інформація) і може призвести до неефективного розподілу кредитів. Моральний ризик виникає внаслідок неможливості кредитора спостерігати за діями позичальників, які впливають на імовірність погашення: наприклад, про рівень зусиль позичальника щодо управління своїм проектом і уникнення дефолту за боргом (приховані дії). Певною мірою ці несприятливі фактори

можливо пом'якшати за рахунок вимоги забезпечення кредиту або наявності доброї репутації позичальника. Але не завжди можна використати ці пом'якшуючі механізми, зокрема щодо молодих і малих фермерів, які, як правило, не мають достатнього забезпечення і коротку історію функціонування. Також у разі, коли пом'якшуючі механізми відсутні або недостатні, кредитор може вжити заходів, направлених на отримання інформації про позичальника шляхом відвідування виробничих потужностей останнього, спілкування з його керівниками, вивчення його бізнес-плану. На стадії супроводження кредиту постійно вимагати від позичальника інформацію, перевіряти та аналізувати її, і вжити негайних заходів, коли є симптоми, що проект або компанія знаходиться в процесі неефективного управління.

Але частіше буває дешевше та ефективніше отримувати інформацію шляхом обміну з іншими кредиторами. Позичальники, отримуючи кредити від різних кредиторів, залишають інформацію про себе, у першу чергу, що стосується своєчасності погашення боргу або постійних прострочень і невиконань. Також кредитори накопичують інформацію, як часто позичальник змінює місце проживання, місце роботи або вид бізнесу, чи пов'язана його діяльність з високим рівнем ризику. Позичальник може накопичити великі борги, беручи кредити від різних кредиторів і маючи заборгованість за кредитними картками. Але кожний окремих кредитор має тільки певні фрагменти загальної картини про позичальника і має можливість отримати інші фрагменти тільки за високу плату. Отже, якщо всі кредитори, які взаємодіяли з конкретною людиною або фірмою, об'єднують свої дані разом, то вийде загальна картина: кожен кредитор зможе мати більш чітке уявлення про кредитний ризик, який може виникнути в процесі надання кредиту певній особі або фірмі. Отже, існування систем обміну кредитною інформацією є запорукою зменшення кредитного ризику і, як наслідок, розвитку кредитного ринку.

Дослідженнями у сфері систем обміну кредитною інформацією займалися такі вітчизняні та іноземні фахівці: М. К. Колісник [1], Ю. Кугаткін [2], В. Новіков [3], Т. Яппеллі, М. Пагано [4 – 5], М. Браун [6], С. Дьянкова, К. Макліш, А. Шлейфер [7] та інші. Завдяки роботам цих учених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Метою статті є визначення особливостей систем обміну кредитною інформацією та їх вплив на кредитний ринок, аналіз сучасного стану функціонування систем обміну кредитною інформацією в Україні та визначення перспектив їх розвитку.

Як зазначають західні експерти, системи обміну кредитною інформацією мають сильний вплив на розвиток кредитного ринку. Зокрема, існування таких систем, по-перше, дозволяє отримати кредитору більше інформації про позичальника, що дозволяє якісніше оцінити його здатність повернути борг у майбутньому, тобто зменшити ризик несприятливого відбору. По-друге, зменшуються затрати на отримання інформації, які при відсутності реєстраційної системи покриваються позичальниками. По-третє, покращуєть-

ся дисципліна позичальників і тим самим зменшується моральний ризик, тобто ризик, який виникає внаслідок неможливості кредитора спостерігати за діями позичальників, які впливають на імовірність погашення кредиту. По-четверте, усувається стимул у позичальників бути перекредитованим, шляхом отримання кредитів одночасно у багатьох кредиторів при цьому не усвідомлюючи це. По-п'яте, зменшується монополія на інформацію, зокрема банки, які мають тривалі стосунки з позичальниками, знають добре їх кредитну історію, у той час як інші кредитні установи не мають доступу до цієї інформації. Це дозволяє банку встановлювати більш високі процентні ставки і стягувати інші додаткові платежі з високоякісних позичальників [5, с. 9; 8, с. 3 – 4].

Теоретичні припущення щодо позитивного впливу систем обміну кредитною інформацією на кредитування приватного сектора були неодноразово підтвержені емпіричними дослідженнями. Так, наприклад, Т. Яппеллі та М. Пагано [9] довели, що потужні системи обміну кредитною інформацією позитивно впливають на розмір кредитного ринку. М. Браун, Т. Яппеллі та М. Пагано [6] виявили, що системи обміну кредитною інформацією приводять до зростання обсягів кредитів та їх здешевленню в країнах з перехідною економікою у Східній Європі. С. Дьянкова, К. Макліш, А. Шлейфер [7] дослідили, що існування таких систем приводить до збільшення питомої ваги кредитів у відношенні до валового внутрішнього продукту. А. Бергер, С. Фрейм, Н. Міллер [10] показали, як такі системи сприяли збільшенню кількості кредитів малому бізнесу в Сполучених Штатах, і, що більш важливо, сприяли збільшенню кредитування ризикованих, граничних позичальників – тобто фірм, які, за відсутності реєстраційних систем кредитної інформації, ймовірно, не отримали б кредит.

У світі існує два види систем обміну кредитною інформацією: державні реєстри кредитної інформації та приватні кредитні бюро. Державні реєстри кредитної інформації створюються за ініціативи державних органів і, як правило, управляються центральними банками.

Приватні кредитні бюро створюються на добровільних засадах з метою збору, зберігання та використання кредитної інформації, яка надається в добровільному порядку їх членами. Своєчасність та достовірність кредитної інформації забезпечується тим, що кредитори, у разі невиконання цих умов, позбавляються права доступу до бази реєстраційної системи. Історично створення кредитних бюро було ініційовано або з метою отримання прибутку, або як угода про співпрацю коаліцією кредиторів [4, с. 8].

На сьогодні в Україні представлено два види систем обміну кредитною інформацією. До державного реєстру кредитної інформації можна віднести єдину інформаційну систему (ЄІС) «Реєстр позичальників», а до приватних кредитних бюро – Перше всеукраїнське бюро кредитних історій, Українське бюро кредитних історій, Міжнародне бюро кредитних історій, Бюро кредитних історій «Русский стандарт», Бюро кредитних історій «Датамайнінг груп».

ЄІС «Реєстр позичальників» був створений в 2001 р. і його діяльність регламентується постановою НБУ «Про створення єдиної інформаційної системи обліку позичальників (боржників)» [11].

Правове регулювання діяльності кредитних бюро в Україні забезпечується Законом України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [12].

У цілому, за результатами дослідження західних експертів, зв'язок між приватними кредитними бюро і державними реєстрами кредитної інформації є наступний [4, с.17]. Державні реєстри кредитної інформації, як правило, представлені в країнах, де не існують приватні кредитні бюро, або останні розвинуті слабо. У цілому приватні та державні реєстри є заміниками один одного. Впровадження економічно ефективного державного реєстру кредитної інформації може призвести до знищення існуючих кредитних бюро або перешкоджати створенню нових. У цьому сенсі при створенні державного реєстру з метою збережен-

ня приватних кредитних бюро ключовим параметром є встановлення мінімального порогу звітності (встановлення мінімальної суми простроченої заборгованості, інформація нижче якої не передається до реєстру), який ефективно обмежує сегмент ринку, залишаючи його для приватних бюро. У країнах, де ефективно функціонують державні реєстри кредитної інформації, приватні кредитні бюро спеціалізуються на споживчих кредитах і кредитах малому бізнесу, чий розмір не перевищує мінімального порогу звітності державного реєстру. Чим вищий поріг, тим більший сегмент діяльності для приватних кредитних бюро і, навпаки.

Проте, взаємозамінність двох реєстрів – державного і приватних – не слід перебільшувати. Вони можуть доповнювати один одного. Наприклад, кредитні бюро можуть надавати більш детальну інформацію, ніж державний реєстр кредитної інформації, а також акумулювати іншу банківську інформацію і проводити послуги щодо кредитного скорингу для своїх клієнтів (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика державного та приватних реєстрів кредитної інформації в Україні *

Показник	ЄІС «Реєстр позичальників»	Бюро кредитних історій
Засновники	Національний банк України	Юридичні та фізичні особи
Статутний фонд	Відсутній	Формується виключно за рахунок грошових коштів засновників Бюро і має бути не менше 5 мільйонів гривень
Ліцензування діяльності	Не потребує	Потребують
Види діяльності	Забезпечує облік клієнтів банків України, які мають прострочену заборгованість перед банками, зберігає банківську інформацію про клієнтів і забезпечує доступ уповноважених осіб банків до інформації про клієнта	Збирання, оброблення, зберігання, захист, використання кредитної інформації
Інформація, що накопичується в реєстрі	Інформація про позичальників, які на дату її надання мають прострочену заборгованість (з урахуванням прострочених нарахованих доходів) у національній та іноземній валюті у сумі, що в гривневому еквіваленті перевищує 10 тис. грн	Інформація про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомості про виконання нею зобов'язань за кредитними правочинами, відомості державних реєстрів, інформація з інших баз даних публічного користування, відкритих для загального користування джерел за винятком відомостей (інформації), що становлять державну таємницю
Користувачі реєстру	Банки	Банки, небанківські фінансові установи та інші суб'єкти господарської діяльності, які надають послуги з відстроченням платежу або надають майно в кредит
Кількість учасників реєстру	173 банки на 01.12.2012	Точна інформація відсутня
Необхідність згоди позичальника про передачу інформації до реєстру	Відсутня	Інформація надається до Бюро лише в разі наявності письмової згоди юридичної або фізичної особи, яка уклала кредитний правочин
Тривалість збереження інформації	Протягом трьох років з дати фактичного повного погашення простроченої заборгованості – якщо заборгованість була погашена; протягом 10 років з дати внесення даних про прострочену заборгованість до системи – якщо заборгованість не була погашена	Протягом десятирічного терміну з моменту припинення кредитного правочину

* Складено за [11, 12].

Згідно з даними табл. 1 в Україні державний реєстр кредитної інформації побудований за принципом «чорного списку», тобто містить інформацію тільки про неплатників. Кредитні бюро в Україні містять одночасно позитивну та негативну інформацію про позичальників, що відповідає світовим тенденціям. Також певні бюро кредитних історій надають послуги кредитного скорингу для своїх клієнтів.

Характеристику основних кредитних бюро представлено в табл. 2.

внаслідок кращої пропозиції кредитних послуг з боку інших кредиторів. Експерти зазначають [4, с. 16], що якщо перевагою банку є те, що він володіє виключною інформацією про своїх локальних клієнтів, він ніколи не погодиться обмінюватися інформацією, тому що це призведе до втрати прибутків і перетворення ринку в абсолютно конкурентний.

Таким чином, банки не поспішають обмінюватися кредитною інформацією, навіть за наявності певних переваг введення такої системи – зменшення ступеня «не-

Таблиця 2

Характеристика бюро кредитних історій (БКИ) в Україні*

Назва БКИ, вебсайт	Дата реєстрації та розмір статутного капіталу	Засновники	Користувачі бюро
ТОВ «Перше всеукраїнське бюро кредитних історій» http://www.pvbki.com/uk/	29.07.2005 р. 11,750 млн грн	Асоціація українських банків, 30 банків, страхова компанія «Страхова Група «ТАС», лізингова компанія «ЛАСКА ЛІЗИНГ» та ісландська компанія КредитІнфо Груп	105 банків, 22 кредитні спілки, 2 страхові компанії, 4 лізингові компанії, 11 фінансових компаній
ТОВ «Українське бюро кредитних історій» http://ubki.ua/ua	06.06.2005 р., 5 млн грн	ЗАТ КБ «ПриватБанк», «БікОптіма Лімітед»	64 банки, 110 кредитних спілок, 4 страхові компанії, 6 лізингових компаній, 56 фінансових компаній
ЗАТ «Міжнародне бюро кредитних історій» https://credithistory.com.ua/	06.04.2006 р., 13 млн грн	Національна асоціація кредитних спілок України (НАКСУ), група «Creditinfo» (Ісландія) та Інвестиційно-фінансова група «ТАС» у складі ЗАТ «Страхова група «ТАС», ЗАТ «ТАС-Інвестбанк» та АКБ «ТАС-Комерцбанк»	21 банк, 47 кредитних спілок, 4 страхові компанії, 4 лізингові компанії, 11 фінансових компаній
ТОВ «Бюро кредитних історій «Русский стандарт»» http://bkirs.com.ua/ua/	18.06.2007 р.	ЗАТ «Компанія «Русский Стандарт» (Росія)	Інформація відсутня
ТОВ «Бюро кредитних історій «Датамайнінг груп»»	16.05.2008 р.	ЗАТ «Альфа – Банк»	Інформація відсутня

* Складено за офіційними сайтами БКИ України.

Дані табл. 2 засвідчують, що бюро кредитної інформації мають коротку історію функціонування і не всі комерційні банки України є їх користувачами, що не дозволяє сформувати повну картину про позичальника, тим самим не забезпечується достатня мінімізація кредитного ризику.

Отже, кредитні бюро не набули значного розвитку і значно не впливають на розвиток кредитного ринку в Україні. Основною причиною, на нашу думку, такої ситуації є низька ініціатива самих зацікавлених осіб, у першу чергу, комерційних банків, а також інших фінансово-кредитних установ, таких як кредитні спілки, фінансові компанії, страхові та лізингові компанії в розвитку систем обміну кредитною інформацією. Більшість кредитних установ в Україні не поспішають ставати учасниками бюро і передавати до них позитивні дані про своїх клієнтів, оскільки передача інформації створює рівні умови щодо доступу до інформації про потенційних позичальників для всіх кредиторів і тим самим посилює конкуренцію і можливість втрати позитивних клієнтів

сприятливого відбору» та «морального ризику». У такому випадку буде виправданим запровадження обов'язкового механізму обміну кредитною інформацією. Таке політичне втручання може бути виправдане як захід антимонопольної політики – як один із важелів, який покликаний стимулювати конкуренцію і приводити до досягнення відповідних ефективних результатів. Отже, на нашу думку, доцільним є внести поправки до Закону «Про організацію формування та обігу кредитних історій» щодо обов'язковості комерційних банків України бути користувачем будь-якого бюро кредитних історій. У подальшому еволюційним шляхом відбудеться інтеграція існуючих кредитних бюро, що забезпечить більш повномасштабний обмін кредитною інформацією і дозволить кредитору формувати повну картину про позичальника, тим самим знижуючи ризики за кредитними операціями.

ВИСНОВКИ

Наявність систем обміну кредитною інформацією приводить до зменшення кредитного ризику та активізації

кредитного ринку, зокрема, через систему обміну кредитор має можливість отримати повну інформацію про позичальника, що знижує ризик «несприятливого відбору», знижуються витрати на збір інформації про позичальника, покращується платіжна дисципліна позичальника, демонополізується ринок інформації про позичальників, знижується ризик перекредитованості позичальника.

В Україні представлені як державні (ЄІС «Реєстр позичальників»), так і приватні (Бюро кредитних історій) системи обміну кредитною інформацією, останні працюють не так давно на ринку (з 2005 р.). Основною відмінністю між ЄІС «Реєстр позичальників» і кредитними бюро в Україні є те, що перший формує тільки інформацію про неплатників, у той час як приватні кредитні бюро акумулюють як позитивну, так і негативну інформацію про позичальника. До того ж, ЄІС «Реєстр позичальників» акумулює інформацію тільки про тих неплатників, які мають прострочену заборгованість не менше 10 тис. грн.

В Україні ще відсутнє усвідомлення, як з боку кредиторів, так і позичальників, доцільності функціонування кредитних бюро і, як наслідок, кредитні установи не поспішають підключатися до існуючих кредитних бюро і передавати інформацію про своїх позичальників. З боку держави доцільним є ініціювати популяризацію участі кредитних установ в бюро кредитних історій, а також запровадження законодавчих ініціатив щодо обов'язковості передачі інформації кредитних установ до кредитних бюро. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Колісник М. К.** Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій в Україні / М. К. Колісник, О. І. Кобилецька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 208 – 219.
2. **Кугаткін Ю.** Бюро кредитних історій. Забезпечення конституційних прав і свобод фізичних осіб при організації формування та обігу кредитних історій / Ю. Кугаткін // Юридичний журнал. – 2008. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3161>
3. **Новіков В.** Кредитне бюро: проблеми і рішення / В. Новіков // Юридичний журнал. – 2004. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1074>
4. **Tullio Jappelli and Marco Pagano.** Information sharing in credit markets: a survey // Working paper #36, CSEF, 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.cenet.org.cn/upfile/78444.pdf>
5. **Tullio Jappelli and Marco Pagano.** Role and Effects of Credit Information Sharing // Working paper #136, CSEF, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ecri.eu/new/system/files/52+role_and_effects_information_sharing.pdf
6. **Martin Brown, Tullio Jappelli, Marco Pagano.** Information sharing and credit: Firm-level evidence from transition countries // Swiss National Bank Working Papers Journal of Financial Intermediation, 2007-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.snb.ch/n/mmr/reference/working_paper_2007_15/source
7. **Djankov, Simeon, Caralee McLiesh, and Andrei Shleifer.** ? Private Credit in 129 Countries, 2006 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/~media/FPDKM/Doing%20Business/Documents/Methodology/Supporting-Papers/DB-Methodology-Private-Credit-in-129-Countries.pdf>

8. **Discussion Paper on Credit Information Sharing // OECD** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/investment/privatesectordevelopment/45370071.pdf>

9. **Jappelli, Tullio, and Marco Pagano.** Information sharing, lending and defaults: Cross-country evidence // Journal of Banking and Finance, 2002. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://socsci2.ucsd.edu/~aronatas/project/academic/Information%20sharing,%20lending%20and%20defaults%20Cross-country%20evi.pdf>

10. **Berger, Allen, Scott Frame, and Nathan Miller.** Credit Scoring and the Availability, Price and Risk of Small Business Credit Federal Reserve // Bank of Atlanta, Working Paper, 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/wp0206.pdf>

11. **Постанова НБУ «Про створення єдиної інформаційної системи обліку позичальників (боржників)»** від 27.06.2001 р. №245 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0604-01>

12. **Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій»** від 23.06.2005 р. № 2704-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>